

КИЇВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ ІНСТИТУТ
ІНОЗЕМНИХ МОВ

На правах рукопису

БОЙЦАН Лариса Феодосіївна

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ
АПОЗИТИВНИХ УТВОРЕНЬ ТА ЇХ ФУНКЦІОНУВАННЯ
У ТЕКСТІ
/на матеріалі сучасної англійської мови/

Спеціальність 10.02.04 - германські мови

А в т о р е ф е р а т
дисертації на пошукання вченого ступеня
кандидата філологічних наук

Київ - 1993

ЛННБ України ім.В.Стефаника

00437057 (Q)

- Науковий керівник - кандидат філологічних наук,
доцент Е.Я.МОРОХОВСЬКА
- Офіційні опоненти - доктор філологічних наук,
професор Харитонова І.Я.
- кандидат філологічних наук,
доцент Булатецька Л.І.
- Провідна установа - Черкаський державний
педагогічний інститут

Захист відбудеться "9" листопада 1993 р. о 10 годині на засіданні спеціалізованої Ради К ІІЗ.І4.01 по присудженню вченого ступеня кандидата наук у Київському державному педагогічному інституті іноземних мов /252150, Київ, вул.Червоноармійська, 73/.

З дисертацією можна ознайомитись в бібліотеці інституту.

* Автореферат розіслано "22" листопада 1993 р.

Вчений секретар
спеціалізованої Ради

Л.П.Смелякова

Вивчення апозитивних утворень на сучасному етапі розвитку мовознавства приймає якісно новий характер в зв'язку з переорієнтацією лінгвістичних досліджень на вивчення персонального аспекту мовленнєвої діяльності. В більшості робіт, присвячених апозитивним конструкціям, розглядаються семантика та функціонування їх на рівні речення /Е.С.Гуляєва, Л.П.Нехорошкова, Т.М.Потапова, Л.О.Рибакова/. Проте питання, пов'язані з місцем та призначенням апозитивних утворень в мові в цілому і в художньому тексті зокрема, все ще залишаються актуальними і потребують свого вирішення.

Робота, що реферується, присвячена вивченню апозитивних утворень, які розглядаються як один із засобів характеристики персонажа художнього твору.

Актуальним тому представляється розгляд апозитивних конструкцій як специфічних маргінальних утворень, які локалізуються у структурі речення, але виконують текстові функції по забезпеченню формування тексту у персональному аспекті.

Наукова новизна роботи полягає в принципово новому трактуванні поняття апозитивності. На відміну від традиційного підходу до апозиції як до члена речення, в даному дослідженні зазначене синтаксичне явище розглядається як синтагматичне утворення різного синтаксичного і суперсинтаксичного статусу з апозитивними відносинами між частинами. При цьому апозитивні утворення вперше комплексно розглядаються як засіб характеристики персонажа художнього твору.

Об'єктом дослідження виступають апозитивні утворення синтаксичного і суперсинтаксичного статусу - словосполучення і текстові фрагменти.

Предметом дослідження являються структурні і семантичні особливості апозитивних утворень, їх функції як характеристикаторів персонажа художнього твору.

У роботі переслідуються дві взаємопов'язані мети: по-перше, встановлення лінгвістичного статусу апозитивних утворень і комплексний опис їх структурно-семантичних і функціональних особливостей; по-друге, розкриття ролі апозитивних конструкцій як засобу здійснення екстраособистосної та інтраособистосної характеристики персонажа художнього твору.

Мета дисертаційного дослідження зумовила необхідність

розв'язання слідуєчих конкретних завдань:

- розкрити структурно-реляційні особливості апозитивних конструкцій;
- описати формально-синтаксичні особливості апозитивних побудовань;
- відобразити номінативність і референтність апозитивних побудовань;
- виявити специфіку предикаційності апозитивних конструкцій;
- визначити особливості текстової характеристики персонажа;
- розкрити механізм участі апозитивних утворень в екстраособистосній характеристиці персонажа художнього твору;
- описати роль апозитивних утворень в інтраособистосній характеристиці персонажа художнього твору.

Розв'язання вказаних завдань передбачило використання в дослідженні методів в логіко-семантичного, комунікативно-функціонального, структурно-семантичного аналізу, а також елементів лінгвістичного моделювання, дистрибутивного і трансформаційного аналізу.

Матеріалом дослідження послужили текстові фрагменти різного об'єму з художніх творів англійських авторів загальним об'ємом 15000 сторінок.

Теоретична значущість роботи полягає в тому, що вона вносить конкретний вклад в розвиток операціональної лінгвістики, орієнтованої на вивчення концептуально-мовленнєвих операцій; в персонологію або антрополінгвістику, в межах яких досліджується особистість людини; в текстлінгвістику; в інтерпретацію художнього тексту, зокрема в плані виявлення особливостей характеристики персонажа.

Практична цінність роботи полягає в тому, що результати і матеріали дослідження можуть використовуватись в практиці викладання теоретичної граматики при вивченні окремих тем синтаксису текста, загальної характеристики предикативних одиниць; в курсі практичної граматики при вивченні простого речення; при розвитку навичків письмового мовлення; при оформленні побудови тексту; при навчанні художньому перекладу з іноземної мови на рідну; при викладанні спеціальних лінгвістичних курсів по текстлінгвістиці, стилістиці та інтерпретації

тексту; а також при написанні курсових і дипломних робіт.

А п р о б а ц і я р о б о т и. Основні положення роботи відображені в публікаціях автора. Результати дослідження були представлені у вигляді повідомлень на науково-практичних конференціях молодих вчених КДПІМ /Київ 1990, 1991, 1992/, на конференціях "Взаємодія одиниць різних рівнів германських, романських та слов'янських мов" /Київ, 1990/, "Українська мова як базова при вивченні іноземних мов" /Київ, 1992/, обговорювались на засіданнях кафедри граматики та історії англійської мови КДПІМ.

П о л о ж е н н я , щ о в и с у в а ю т ь с я н а
з а х и с т :

1. Апозитивні утворення у сучасній англійській мові можуть бути різного лінгвістичного статусу - синтаксичного і суперсинтаксичного. Однак, синтаксичні апозитивні конструкції виступають, фактично, маргінальними утвореннями - вони локалізуються в межах одного висловлення-речення, але по своєму функціональному призначенню вони текстові.

2. Апозитивні утворення мають загальні формально-семантичні властивості. У плані вираження специфіку апозитивних утворень складають двочастковість і предикаційність побудовання, предикатність апозитиву та аднективність зв'язку між конститuentами. У плані змісту апозитивні утворення відрізняються референтністю, кореферентністю і номінативністю по відношенню до елементів екстралінгвістичної дійсності, а також уточнюючим характером семантичних відносин між конститuentами.

3. Завдяки своїй специфічній маргінальності апозитивні утворення функціонально орієнтовані на забезпечення особистосної характеристики персонажа. Характеризація, продуктом і засобом якої є апозитивні утворення, представляє собою концептуально-мовленнєву операцію, яка здійснюється автором художнього твору з метою досягнення повної особистосної характеристики персонажа. Апозитиви вказаних утворень виступають в ролі різного роду операторів-характеризаторів. При цьому спостерігається закріпленість виду характерологічної функції за певним типом апозиції.

4. Екстраособистосна характеризування, яка може бути двох типів - соціологічна і портретна, забезпечує соціальні та портретні характеристики персонажа художнього тексту.

5. Інтраособистосна характеризування, яка забезпечує психо-

емоційну і комунікативно-мовленнєву характеристики персонажа художнього тексту, може бути двох типів - психологічною і ментально-комунікативною.

Структура роботи. Дисертаційне дослідження складається із вступу, трьох глав з висновками по кожній з них, загального висновку, списків основної використаної літератури та джерел ілюстративного матеріалу.

У вступі обумовлюється актуальність теми, визначається наукова новизна, об'єкт і предмет дослідження, його мета, завдання і методи аналізу, матеріал дослідження, теоретична значущість і практична цінність роботи, формулюються положення, що висувуються на захист.

У першій главі розглядаються структурно-реляційні особливості апозитивних конструкцій, формально-синтаксичні особливості апозитивних побудовань, номінативність і референтність апозитивних конструкцій, їх предикаційність.

У другій главі аналізується текстова характеристика персонажа, встановлюються відмінні риси соціально-особистосної і портретної характеристики персонажа художнього тексту за допомогою апозитивних утворень.

У третій главі розглядається здійснення за допомогою апозитивних утворень інтраособистосної характеристики персонажа художнього твору, психо-емоційної характеристики персонажа, та його характеристика в плані мовленнєво-мислительної діяльності.

У загальному висновку аналізуються результати проведеного дослідження, намічаються перспективи подальшого вивчення апозитивних відносин.

Основний зміст роботи

Текст як мовний феномен формується з одиниць різного лінгвістичного статусу, інтегрує і синтезує в собі всі їх парадигматичні і синтагматичні властивості. Мовні одиниці, функціонуючи у тексті, орієнтовані на забезпечення його формування /побудування та оформлення/ у формально-структурному і змістовно-му аспектах. До засобів характеристики персонажа художнього твору як особистості правомірно віднести апозитивні утворення.

Апозитивні одиниці - синтагматичні утворення, в яких складові елементи вступають в апозитивні відносини уточнення, пояс-

нення і конкретизації. По своєму синтаксичному статусу апозитивні утворення можуть бути конструкціями і неконструктивними побудованнями. На відміну від апозитивних конструкцій апозитивні побудовання виступають своєрідними синтагмами, яким не властива конститuentність.

Елементарну апозитивну конструкцію можна визначити як синтаксичну структуру, відмінними рисами якої є двочастковість побудовання, аднективність відносин та однорідність їх понятійно-семантичного змісту /сигніфіката/, в межах якого реалізуються відносини апозитивного типу між конститuentами.

В англійській мові прийнято розрізнати декілька видів апозитивних конструкцій в залежності від функцій апозитиву /Е.Я.Мороховська/.

I. Детермінуюча апозиція. Інтерпретація змісту ядра з боку апозитива здійснюється через детермінацію категоріальної належності об'єкту, названого ядром. Таким чином, зміст ядра та апозитива відрізняється як в якісному відношенні, так і по об'єму, так як ядро - дезигнація множини, а апозитив - назва індивіда: Doctor Manson, Lord Carrington, The Continent of Europe, The City of London.

II. Дескриптивна апозиція. Представляє собою аднективну конструкцію, ядро і дескриптивний апозитив якої виражені субстантивними елементами, різниця між ними полягає у тому, що ядро представлене лексевою, в той час як апозитив виражений словосполученням: His wife was a child psychiatrist, a large, squarish woman (Shaw).

III. Ідентифікуюча апозиція. Ядро конструкції уточнюється ідентифікуючим апозитивом шляхом дескрипції диференціюючих ознак об'єкта: He knew many left-wing political people too, including oddities such as Lefty Todd, the leader of the New Independent Socialist Party (Chandler).

Що до апозитивних побудовань, то вони підрозділяються на наступні типи:

I. Експлануюча апозиція. Призначенням її апозитива є розшифрування, пояснення змісту іменника, до якого він відноситься: I had the feeling that I was meeting for the first time an almost completely truthful man (Murdoch).

II. Текстова апозиція. Враховуючи, що функціональною особливістю апозитивних утворень є характеристика, в роботі був

виділений специфічний тип апозитивних утворень - текстова апозиція як провідний засіб характеристики персонажа художнього тексту.

Функціонування аднективних побудов у тексті має деякі відмінні риси. В зв'язку з особливостями одиниць дискурсу аднекція при формуванні суперсинтаксичних побудов проявляється, на відміну від двопланової морфологічної і синтаксичної аднекції, як семантичний процес, що лежить в основі розвитку текстової теми всього тексту або його окремих частин /Б.Я.Мороховська/. Аднекція у тексті представлена, перш за все, специфікацією, що обумовлюється семантичним характером суперсинтаксичної аднекції, який відображає сам процес розвитку теми тексту. У той же час характер і спосіб специфікації залежать від природи уточнюючого елементу та його лінгвістичного статусу.

В зв'язку з тим, що конституенти суперсинтаксичного апозитивного побудування виступають одиницями видого порядку, характер уточнення ядра з боку специфікатора різко відрізняється від уточнення ядра, представленого номінативною одиницею. Апозиція в межах інформативного ядра тексту має місце між тематичними реченнями, абзацами, абзацними комплексами, тобто між фактичними конститuentами тексту.

Специфічна спорідненість ядра та апозитиву виявляється в тому, що вони виступають "однотемними", так як розвивають одну тему тексту або його фрагменту, коли в ядрі предмет опису або просто констатується, або характеризується в загальних рисах. В структурі абзацу-ядра в такому випадку спостерігаються спеціальні засоби, функціональне призначення яких - презентація або констатація предмета думки мовця. Функція вказаних засобів виходить за рамки речення. Вони констатують тему конкретного фрагменту тексту і можуть служити засобом делімітації однотемних абзацних комплексів, які, в свою чергу, виступають більшими одиницями тексту.

"Топікалізація", результатом якої є визначення предмета думки /Л.І.Булатецька/, у певній мірі ізоморфна "тематизації", тобто визначенню теми висловлення - речення: обидві операції направлені на виділення комунікативного суб'єкта, хоч і різного рангу. Наявність комунікативного суб'єкта передбачає наявність комунікативного предиката і відношення, яке відображає предикатну функцію останнього.

Комунікативним предикатом в тексті виступає коментар. Встановлення предикативних відносин між комунікативним суб'єктом і комунікативним предикатом веде до утворення у тексті предикації "першого порядку", під якою мають на увазі виражені в тексті або обумовлені даним текстом семантико-змістовні зв'язки, які є суттєвими з точки зору реалізації основного змісту повідомлення /Т.М.Дридзе/. Тому уявляється правомірним розглядати ядро суперсинтаксичного апозитивного побудування як комунікативний суб'єкт тексту, а апозитив – як його комунікативний предикат, наявність якого маркує виконання автором тексту операції коментування, яка разом з операцією топікалізації є основою формування тексту як мовної даності.

Апозитивні відносини можуть виявлятися не тільки між тематичними, тобто текстотворюючими елементами, а й між елементами текстотворюючого характеру. Текстові оператори, що оформляють текст у відповідному плані, можуть мати апозитиви, які приймають різні форми, включаючи і форму мікроабзацу. Однак, мікроабзаци частіше зустрічаються в ролі самих текстових операторів, а їх уточнювачі можуть розміщатись або у тому ж абзаци, або у слідуючому. Слід звернути увагу на взаємовідносини між першим і слідуючими реченнями у межах одного абзацу. Перше речення вводить топік і є ядром побудування, яке уточнюється слідуючими реченнями.

Наприклад:

But Kitty was a beauty. She gave promise of being so when she was still a child, for she had large, dark eyes, liquid and vivacious, brown, curling hair in which there was a reddish tint, exquisite teeth and a lovely skin. Her features would never be very good, for her chin was too square and her nose, though not so long as Doris's too big. Her beauty depended on her youth, and Mrs. Gastin realized that she must marry in the first flash of her maidenhood (Maugham).

Ядро апозитивного побудування має номінативний характер тому, що в ньому персонаж фактично тільки називається по своїм загальним якостям.

Апозитивне ядро може займати не тільки ініціальне положення в абзаци, а й бути інферативним, тобто виступати показником узагальнення, підсумку інформації, яка проявляється при формуванні текста письменником. З точки зору логічної організації

інферативне керування абзацним комплексом є наслідком дедуктивної направленості мислення в рамках даного фрагмента тексту, побудування якого визначається рухом думки від загального до конкретного, одиничного і функціонуванням інферативності як категорії тексту /О.М.Мороховський/.

Текстовим апозитивом може виступати весь текст художнього твору. Своєрідним типом текстового оператора такого суперапозитивного побудування виступає назва або заголовок тексту. Заголовок тексту отримує певний лінгвістичний статус – статус абзацу тому, що тільки абзац може виступати як оператор цілого тексту. Абзацний статус заголовкового оператора не втрачається, якщо він формально представлений навіть одним словом, словосполученням, еліптичним або називним реченням, поскільки він зберігає ознаки абзацу як текстової форми по відношенню до такої високої по рангу одиниці, якою є текст.

Додатковим аргументом, який свідчить про абзацний статус заголовку текста виступає той факт, що він найчастіше формується як конденсат змісту, не тільки семіологічного, а й несеміологічного. Абстрагований таким чином фрагмент тексту відокремлюється від основного матеріалу тексту в статусі відокремленого абзацу, виводиться в позицію заголовку і наділяється ознаками оператора тексту, оформлюючи його як в екстенціональному, так і в інтенціональному аспектах. Форма "заголовок + текст" по всім параметрам відповідає аналітичній формі мовної одиниці, що складається з основи одиниці та службового елемента, який виступає в ролі категоризатору.

В зв'язку з тим, що конституенти суперсинтаксичного утворення є одиницями більш високого порядку, характер уточнення ядра з боку специфікатора відрізняється від уточнення ядра, представленого номінативною одиницею. Частини суперсинтаксичного апозиційного побудування утворюють реляційну єдність з відносинами залежності між частинами. Але ці відносини не є конструктивними. Суперсинтаксичне апозитивне побудування формується в результаті дії дериваційного процесу ад'юнкції певного типу, а саме, оформлюючи якісно-кількісної ад'юнкції. Подібне побудування відрізняється від вихідного елемента своєю функціональною навантажкою, поскільки функціонує як мовна данність.

Ядрами суперсинтаксичного апозитивного побудування можуть виступати:

- 1/ еліптичне речення;
- 2/ повне двоскладове речення-висловлення;
- 3/ абзац.

Інформація про персонаж, яка міститься в апозитивах відповідних побудовань, має текстовий характер, незважаючи на те, що апозитивні конструкції локалізуються в межах словосполучення, що дозволяє розглядати їх як маргінальні одиниці. Характеристика основних якостей образу персонажа проявляється тільки при актуалізації певних одиниць тексту, які розглядають даний персонаж як конкретний антропонімічний суб'єкт.

У структурах, компоненти яких пов'язані апозитивними відносинами, ядерний елемент апозитивних конструкцій функціонує як номінатор об'єктів та явищ. За допомогою апозитивів здійснюється повторна номінація таких об'єктів. Конституенти апозитивних конструкцій виступають кореферентними одиницями: уявляється можливим розрізнити безпосередню референцію апозитивного ядра та опосередковану референцію апозитива.

Апозитивам відповідних конструкцій властива інгерентна відокремленість, яка не виявляється в результаті їх функціонування у тексті, а обумовлена самою природою цих одиниць як сигналів здійснення автором певних мовленнєво-мислительних операцій /Л.С.Косякова/. Їх фактична внутрішня відокремленість від семіологічного змісту текста не потребує експліцитних показників відокремлення, поскільки, здійснюючи певну мовленнєво-мислительну операцію, автор завжди виділяє свою думку, відношення до інформації, яка повідомляється.

Апозитиви розглядаються як своєрідні оператори, які оформлюються в складі висловлення за допомогою операції аналітико-синтезуючого відокремлення, що сприяє виявленню у них специфічної властивості - детермінантності, яка передбачає слабкий зв'язок апозитиву з компонентами висловлення, його ізольованість і непрогнозованість у складі побудовання, відсутність фіксованого положення його як текстового оператора в межах висловлення, а також можливість оператора-апозитива співвідноситись з елементами і компонентами різного лінгвістичного статусу, які виступають операндами текстових операторів.

Аналіз апозитивних конструкцій з позицій прагматичного синтаксису, який розглядає синтаксичні правила як інструментальні стратегії для реалізації певних завдань людини, дозво-

ляе розглядати їх як елементи, призначенням яких є ослаблення найменш значущих компонентів змісту у тексті /Allwood, Бах-нян/. Відповідно до закону стратегій, апозитиви, хоч і виступають релевантними в художньому творі, не передають його основний зміст. В тексті скорочується інформація, яка не є presupпозицією для інших подій або умовою для подальшого розвитку розповіді. Саме така інформація передається за допомогою апозитивних конструкцій.

Апозитивні предикати, включені до складу висловлення шляхом відокремлення, своїм змістом сигналізують про здійснення автором операції характеристики персонажа.

Апозитивні утворення імпліцитно містять вказівку на вихідну функцію предикації. Вони є структурами вторинної предикації. По формі атрибутивно-кваліфікативні, відносини між апозитивом та ядром являються по суті атрибутивно-предикаційними.

Персонаж художнього твору сприймається як особистість /Ю.М.Карулов/, єдиною субстанцією існування якого є мова. У тексті художнього твору апозитиви корелюють між собою, характеризуючи образ персонажа у різних аспектах. Апозитивні конструкції, які функціонують у дискурсі, характеризують індивідів у певних ситуаціях і мають різне концептуальне значення, описуючи антропонімічний об'єкт, репрезентація якого представлена в моделі даної конкретної ситуації. Характеристика основних особливостей образу персонажа виявляється тільки при актуалізації одиниць тексту, що розкривають даний персонаж як конкретний антропонімічний суб'єкт.

Відносно положення апозитивів у складі апозитивного ланцюжка, уявляється правомірним стверджувати, що апозитивні утворення мають парадигматичну дистрибуцію, так як вони утворюють ланцюжок апозитивних конструкцій і самих апозитивів. Розглядаючи апозитивні побудовання як один із засобів характеристики, слід відмітити, що загальна характеристика образу персонажа складається шляхом актуалізації, репрезентації об'єкта в різних ситуаціях. Приймаючи до уваги те, що загальна суть завжди передається через часткове, структуру образу персонажа можливо відтворити як комплекс уявлень про індивід в моделі даної ситуації. На цій підставі охарактеризувати персонаж як особистість уявляється правомірним в екстраособистосному та інтраособистосному аспектах, що передбачає його характеристику у трьох планах:

соціальному, в плані зовнішньої характеристики та опису і психо-емоційного стану.

Характеризація – це текстова операція в тому значенні, що вона здійснюється при формуванні /конструюванні та оформленні/ тексту в його персональному аспекті. Крім того, характеризування здійснюється як концептуально-мовленнєва, комунікативно-змістова операція. Тому що ядро апозитивного утворення виступає в якості операнду, тобто елемента, який оформлюється за допомогою оператора, операндом виступає апозитив, який здійснює характеризування та сигналізує про неї.

Екстраособистосна характеризування – це комплексна концептуально-мовленнєва операція, яка виконується мовцем /автором/ з метою забезпечення соціальної і зовнішньої характеристик особистості. Соціальна характеристика персонажа створюється в ході операції характеризування певного типу – соціологічної характеризування, яка здійснюється нарратором тексту за допомогою мовних засобів, що функціонують в цьому випадку як соціологічні оператори /характеризатори. Втілення у тексті такого роду характеристик реалізується, як показує аналіз фактичного мовного матеріалу, перш за все, детермінуючою апозицією, для якої функція соціально-особистосної характеризування персонажа виявляється властивою інгерентно.

Було встановлено, що детермінуючі апозитиви характеризують персонаж в декількох аспектах, серед яких найбільш яскравим уявляється характеризування персонажа з точки зору його соціального статусу. Правомірно розглядати такі апозитиви, за допомогою яких персонаж описується в соціальному аспекті як соціально-ситуативні характеризатори.

Детермінуючі апозитиви також можуть характеризувати персонаж відносно його національної, родинної належності.

Соціально-особистосні характеризатори, які описують персонаж з урахуванням вияву його світогляду, виступають як показники можливості реалізації суб'єктивності в даній культурі /С.В.Нікіфоров/: He was born in Chicago of an American Quaker father and an Irish Quaker mother (Conrad).

Це тільки детермінуючі апозитиви, але й апозитивні конструкції іншого типу та апозитивні текстові побудовання можуть використовуватись для соціально-особистосної характеризування персонажа, але для них така функція є вторинною, а не типовою

і регулярною.

Що стосується портретної характеристики, то вона є окремим типом екстраособистосної характеристики персонажа художнього твору і апозитивні утворення, за допомогою яких вона забезпечується, відрізняються певною лінгвостилістичною організацією /Т.І.Іжевська/. У здійсненні портретної характеристики велику роль відіграють дескриптивні та ідентифікуючі апозитивні конструкції. При цьому є закономірною важливі роль атрибутивних елементів, які визначають ознаку предмета. Необхідно розрізняти три види портретної характеристики персонажа: фасну характеристику, бюстову характеристику і характеристику "на повний зріст". Аналіз матеріалу показав, що портретна характеристика здійснюється, головним чином, за допомогою текстових /70% прикладів/ і дескриптивних апозицій /25% прикладів/. Зображення портретних характеристик персонажа може відбуватись у формі "деталі" і "розповіді". У формі текстової "деталі" апозитивні конструкції передають одну ознаку. Передача комбінації образотворчих ознак відбувається композиційно-мовленнєвою формою "розповідь", яка використовується у межах суперсинтаксичних апозитивних побудовань, що можуть розгортатись в одному абзаці, абзацному комплексі і всьому тексті.

І н т р а о с о б и с т о с н а характеристика персонажа передбачає його опис в плані виявлення психо-емоційного стану індивіду і з точки зору реалізації його мовленнєво-мислительної діяльності.

Психо-емоційна характеристика літературного героя за допомогою апозитивних утворень включає зображення його рис характеру і психічних особливостей, що є обов'язковою умовою характеристики особистості. Апозитивні утворення функціонують в ролі психо-емоційних характеристикаторів, зазначена характеристика реалізується суперсинтаксичними текстовими апозиціями /49% прикладів/ та експлануючими апозиціями /35% прикладів/.

Характеристика персонажа в плані мовленнєво-мислительної діяльності передбачає опис індивідуальних особливостей процесів розумової діяльності і мови персонажа. Вказаний вид характеристики здійснюється за допомогою апозитивних утворень в ролі ментальних і мовленнєво-комунікативних операторів, які передбачають реалізацію концептологічної і мовленнєво-комунікативної характеристики персонажа. В ролі таких одиниць

/ментальних операторів/ використовуються експлануючі апозитиви і текстові апозитиви, які описують ментальний стан і ментальні дії персонажа. Під апозитивними утвореннями як мовленнєво-комунікативними характеристорами влід розуміти елементи, які свідчать про реалізацію комунікативної інтенції персонажа. За допомогою текстових суперсинтаксичних побудовань в ролі мовленнєво-комунікативних характеристорів здійснюється характеристація в плані мовленнєво-мислительної діяльності.

Аналіз матеріалу показав, що функціонування експлануючої апозиції в розглянутій функції відображає випадок синтаксичної синонімії в сучасній англійській мові, коли апозитивні підрядні речення мають функціональні еквіваленти – апозитиви, які виражені інфінітивними і герундіальними зворотами /Т.Г.Потапова/. Особливістю таких речень є співвіднесеність підрядного апозитивного з опорним словом, з одного боку, і сполучниковий, а не відносний спосіб зв'язку, з другого боку, що і визначає обмеженість семантики опорного іменника /J.Hintikka/.

Бесь клас апозитивних підрядних речень має спільну семантичну природу в тому плані, що підрядне речення розкриває, пояснює, розшифровує значення опорного іменника: It had been impossible to seriously confide to June his conviction that property in the Soho quarter would go up in value (Calsworthy). Звертає на себе увагу закріпленість певних типів апозитивних конструкцій за тим чи іншим видом характеристації персонажа художнього твору.

В результаті проведеного дослідження можливо зробити висновок, що детермінуючий апозиції інгерентно властива характеристація соціальних аспектів екстраособистосної характеристації персонажа художнього твору, що пояснюється її природою.

Для ідентифікуючих і дескриптивних апозитивних конструкцій типовою є портретна характеристація персонажа, зображення особливостей його зовнішності, що являється суттєвим при створенні образу літературного героя.

Використання апозитивних конструкцій вказаного типу є інгерентною ознакою вторинної композиційно-мовленнєвої форми "характеристика".

Характеристація інтраособистосних особливостей літературного героя відбувається за допомогою експлануючої апозиції і суперсинтаксичних побудовань, які функціонують в якості психо-

емоційних, ментальних і мовленнєво-комунікативних характеристиків.

Апозитивні побудовання забезпечують характеристику та індивідуалізацію учасників подій, які описуються. Здійснення цієї функції неможливе без створення конкретних ситуацій, що відображають загальні закономірності життєвого процесу. Конкретність створюваних автором образів, персонажів сприяє точності факту і надає реалістичності розповіді. У розглянутих текстах провідна роль належить персонажам, аналізу їх думок, почуттів, поглядів, про які читач дізнається через їх вчинки, що створює сюжетну основу художнього твору. Не зважаючи на те, що життєва ситуація у літературному творі є результатом уяви автора, її слід умовно вважати об'єктивною, так як персонаж живе та діє в спеціальних умовах, які подаються автором як об'єктивні. Вони співвідносяться з дійсно об'єктивними умовами епохи.

У художньому творі різні найменування особи, які представляють собою власні назви або інші індивідні найменування, виступають у ролі текстових ідентифікаторів. Операція характеристики здійснюється автором з метою вказати відмінні постійні ознаки персонажа (атрибути), які можуть служити базою для його ідентифікації у тексті. Текстові ідентифікатори представляють собою різноаспектні повторні номінації об'єкта, які обумовлюють наявність у тексті послідовності кореферентних замін позначень персонажа. Результати проведеного аналізу дозволяють намітити перспективи подальшого вивчення апозитивних утворень в плані виявлення особливостей використання їх окремими авторами і представниками певних літературних течій. При цьому цікавим є встановлення обумовленості використання апозитивних утворень певного функціонального типу специфікою "особистості автора".

Основні положення дисертаційної роботи
відображені в таких публікаціях:

1. Структурно-семантичні особливості апозитивних конструкцій в сучасній англійській мові // Прагматичні та семантичні аспекти мовних одиниць: Метод. рекомен. до написання курсових

та дипломних робіт з англійської філології / КДПІМ. - Київ, 1991. - С. 2. - Б.

2. Вивчення прикладки як уточнюючого члена речення на матеріалі української й англійської мов // Українська мова як багова у вивченні іноземних мов: Теги доповідей науково-практичної конференції / КДПІМ. - Київ, 1992. - С. 8-10.

3. Характеризуюча функція апозитивних утворень / Київський держ. пед. ін-т іноз. мов. - Київ, 1993. - 38 с. - Деп. в УкрІНТЕІ 14.06.93, № ІІ50-Ук 93

4. Функціонування апозитивних конструкцій в художньому тексті // Філологічні читання, присвячені пам'яті проф. Н. М. Равевської / Київський ун-т. - Київ, 1993. - С. 20-21. - Деп. в УкрІНТЕІ 27.01.93, А 61.

5. Операційна роль апозитивних конструкцій в формуванні образу персонажу художнього твору // Мовно-стилістична організація тексту: Зб. наук. пр. / КДПІМ. - Київ, 1993. - С. 4-7.

Підл. до друку 14.09.93 . Формат 60×84^{1/16}.
Папір друк. № 3 . Спосіб друку офсетний. Умовн. друк. арк. 0,93 .
Умовн. фарбо-відб. 1/16 . Обл.-вид. арк. 1,0 .
Тираж 100 . Зам. № 5834 . Безплатно.

Фірма «ВІПОЛ»
252151, Київ, вул. Волинська, 60.

ЛНБ ім. В. Стефаник
АН України

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY
540 EAST 57TH STREET
CHICAGO, ILL. 60637
TEL: 773-936-3200
WWW.CHICAGO.EDU

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

320700

Бесплатно

Ав 28.321